

На основу члана 45. став 1. Закона о Влади („Службени гласник РС”, бр. 55/05, 71/05 – исправка, 101/07, 65/08, 16/11, 68/12 – УС и 72/12),

Влада доноси

СТРАТЕГИЈУ

РАЗВОЈА СИСТЕМА ИЗВРШЕЊА КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ ДО 2020. ГОДИНЕ

1. Документ Стратегије

Октобра 2004. године Министарство правде донело је платформу за Стратегију правосуђа, која је укључивала приоритетна питања затворског система у Републици Србији. Од тада, Министарство правде је учинило значајан помак у сфери реформе затворског система и објединило кључне изазове и приоритетне акције у тексту Стратегије за реформу система извршења кривичних санкција.

Стратегија за реформу правосуђа која је израђена 2005. године, послужила као основ за предузимање свих реформских задатака и чији је саставни део био и реформа извршења кривичних санкција. Стратегија је била пројектована за период 2005-2012. године и већина реформских задатака који су предвиђени, реализовани су потпуно или у већој мери.

Стратегија развоја система извршења кривичних санкција до 2020. године (у даљем тексту: Стратегија) наставља са испуњавањем реформских задатака зацртаних у претходној стратегији, уз укључивање постојећих приоритета и опредељења Управе за извршење кривичних санкција (у даљем тексту: Управа) у циљу достизања стандарда и функционисања по принципима модерних и развијених пеналних система, које Стратегија предвиђа.

Стратегија се састоји из четири веће целине, односно одељка:

- Мисија и визија, приоритетне развојне области, улога и значај Стратегије и повезаност са Националном стратегијом за реформу правосуђа за период 2013 – 2018. године и другим приоритетима Владе;
- Преглед и анализа тренутне ситуације;
- Досадашњи резултати, главни изазови и приоритетне активности по развојним областима;
- Спровођење Стратегије.

Стратегију је припремила Управа, уз подршку Мисије Организације за европску безбедност и сарадњу у Републици Србији (у даљем тексту: Мисија ОЕБС-а).

1.1. Визија и мисија

Визија

Заштита друштва од криминалитета хуманим извршавањем казни и превенцијом поврата.

Мисија

Даљи развој система извршења кривичних санкција, са приоритетним задатком заштите друштва од криминалитета, континуирано побољшање услова у којима се кривичне санкције извршавају, као и примена савремених достигнућа у третману осуђених у сврху њихове успешне реинтеграције у друштвену заједницу и смањења стопе поврата.

Циљеви

Савремени систем извршења кривичних санкција као део развијеног и ефикасног правосудног система, који успешно реагује на криминалитет и током извршења кривичних санкција утиче на појединца да измени понашање, стекне нове вештине и знања и успешно се integriше у друштвену заједницу.

1.2. Приоритетне развојне области

Стратегија је дефинисала 12 најбитнијих развојних области и у доњој табели су укратко представљени приоритетни задаци за све области:

Област	Приоритетни задаци у оквиру области
Законска регулатива и прописи	Усвајање закона и подзаконских аката који обезбеђују правни оквир за даљи развој стабилног, ефикасног и хуманог система извршења кривичних мера и санкција у складу са европским стандардима.
Инфраструктура	Унапређење инфраструктурних капацитета Управе изградњом нових објеката, као и реконструкција и адаптација постојећих, како би се унапредила безбедност и ефикасност система и омогућили услови за адекватан смештај лица лишених слободе.
Поштовање људских права лица лишених слободе и заштита посебно осетљивих категорија	Обезбеђивање поштовања људских права лица лишених слободе кроз ефикасне механизме заштите и сарадњу са независним институцијама и организацијама за превенцију тортуре и заштиту људских права. Побољшање услова за смештај малолетника, жена, инвалида, болесника и лица на извршењу мере безбедности у заводима за извршење кривичних санкција (у даљем тексту: заводи), унапређење специјализованих и индивидуализованих програма поступања за посебно осетљиве групе у циљу успешне ресоцијализације и реинтеграције и у потпуности обезбеђен адекватан постпенални прихват.
Третман	Примена широког спектра програма третмана (терапијских, образовних, програма за стручно оспособљавање, учење социјалних вештина и сл.) који су усмерени на очување менталног и физичког здравља осуђених током извршења казне, промену понашања, стручно оспособљавање, припрему за отпуст и реинтеграцију осуђених.
Здравствена заштита лица лишених слободе	Обезбеђивање да сва притворена, осуђена и лица на извршењу мера безбедности и васпитних мера имају исту здравствену заштиту каква постоји у друштвеној заједници и спровођење конкретних програма у смањењу проблема који су у вези са хроничним обољењима, наркоманијом, хепатитисом Ц и Б и СИДОМ (ХИВ).
Извршење мере безбедности	Осавремењивање модела извршења мере безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи и мере безбедности обавезног психијатријског лечења на слободи уз интерактивнију сарадњу суда, Специјалне затворске болнице у Београду, установа у оквиру министарства надлежног за послове здравља и Повереничке службе.

Обука, стручно оспособљавање осуђених и њихов рад	Обезбеђивање конкретних програма обуке и стручног оспособљавања осуђених лица у циљу стицања и верификације знања како би се пружиле могућности за одговарајуће радно ангажовање лица лишених слободе за време извршења казне и успешна реинтеграција у друштво након извршења казне.
Правосудна полиција	Преиспитивање могућности успостављања Правосудне полиције као јединствене формације министарства надлежног за послове правосуђа коју чине служба за обезбеђење у заводима и судска стража.
Алтернативне мере и санкције, социјална реинтеграција и постпенални прихват	Отварање нових канцеларија за алтернативне санкције и стварање услова за реализацију постпеналног третмана лица после извршене казне затвора. Оснивање посебне службе за алтернативне санкције у оквиру Управе.
Обука и стручно оспособљавање запослених у систему извршења	Организационо и кадровско јачање капацитета Центра за обуку и стручно оспособљавање Управе за извршење кривичних санкција у Нишу (у даљем тексту: Центар за обуку и стручно оспособљавање) у циљу да се свим запосленима омогући континуирана обука и стручно усавршавање, унапређење њихових знања, квалификација и мотивација за рад.
Надзор	Развој ефикасног система надзора над радом Управе у целини и завода, са циљем законитог поступања запослених према лицима лишеним слободе, у складу са европским стандардима.
Информациони и безбедносни системи	Ефикасно управљање радним процесима и информацијама којима располаже Управа и умрежавање са правосудним органима, као и министарством надлежним за унутрашње послове. Увођење интегрисаних безбедносних система базираних на новим информационим технологијама.

1.3. Улога и значај Стратегије

Стратегија је од велике важности и основ за:

- Утврђивање развојних приоритета система за извршење кривичних санкција у циљу обједињавања активности Управе, међународних организација и удружења грађана на подршци развоја у приоритетним областима ове стратегије;
- Дефинисање смерница којима ће се Управа руководити у процесу испуњења европских стандарда и придруживања Европској Унији;
- Усклађивање развоја затворског система са планираним реформама у другим институцијама правосудног система и другим државним органима;
- Израду детаљног акционог плана за спровођење Стратегије, са пројекцијама трошкова, као и редовно праћење резултата током спровођења Стратегије.

1.4. Повезаност са Националном стратегијом реформе правосуђа за период 2013 – 2018. године и другим приоритетима Владе

Реформа система извршења кривичних санкција је саставни део реформе правосудног система. Национална стратегија реформе правосуђа за период 2013 – 2018. године („Службени гласник РС”, број 57/13) упућује на Стратегију у циљу детаљнијег дефинисања реформских области и активности које треба предузети ради стварања ефикаснијег система извршења.

У делу који се односи на успостављање ефикасног и одрживог система извршења судских одлука, Национална стратегија за реформу правосуђа за период од 2013 – 2018. посебно истиче главне реформске приоритете у систему извршења, као што су: унапређење инфраструктуре, поштовање људских права, адекватна здравствена заштита, заштита посебно осетљивих категорија, безбедно чување у хуманим условима, даљи развој и шира примена алтернативних санкција, повећање ефикасности третмана, обуке и упошљавања осуђених.

О приоритетима Владе говори и Акциони план за испуњавање препорука Европске комисије садржаних у годишњем извештају о напредку Републике Србије у процесу европских интеграција за 2012. годину. Један од кључних приоритета у овом акционом плану је „Демократија и владавина права”, који подразумева предузимање низа неопходних корака у реформисању правосудног система и полиције. Активности предвиђене Акционим планом Владе односе се на унапређивање животних услова осуђених, успостављање ефикасног система извршења ванзаводских санкција и мера и обезбеђивања даљег стручног усавршавања запослених.

2. Преглед и анализа тренутне ситуације

2.1. Подаци о заводима у Републици Србији

У Републици Србији постоји 35 завода, од којих су шест на територији Аутономне покрајине Косово и Метохија.

Слика 1: Систем извршења кривичних санкција у Републици Србији

Систем извршења кривичних санкција у Републици Србији

У надлежности Управе за извршење кривичних санкција, без завода на територији Аутономне покрајине Косово и Метохија, налази се 29 завода, као и Центар за обуку и стручно оспособљавање, и то:

- два казнено-поправна завода затвореног типа са посебним обезбеђењем (У Пожаревцу - Забели и Београду);
- два казнено-поправна завода затвореног типа (У Нишу и Сремској Митровици);
- четири казнено-поправна завода отвореног типа (У Београду-Падинској Скели, Ћуприји, Сомбору и Шапцу);
- 17 окружних затвора полуотвореног типа;
- Специјална затворска Болница у Београду;
- Казнено-поправни завод за жене у Пожаревцу;
- Казнено-поправни завод за малолетнике у Ваљеву;
- Васпитно-поправни дом за малолетнике у Крушевцу;
- Центар за обуку и стручно оспособљавање Управе за извршење кривичних санкција у Нишу.

10.228 лица лишених слободе
346 на извршењу алтернативних санкција
4.306 запослених (на дан 31.12.2012. године)

2.2 Приказ структуре лица лишених слободe и капацитета завода

У систему извршења кривичних санкција највећи проблем представља преоптерећеност смештајних капацитета, која је настала као последица сталног пораста броја притворених и осуђених лица у Републици Србији у последњој деценији.

Број осуђених и притворених лица у Републици Србији је значајно порастао са 3.600 почетком 90-тих на 6.000 лица лишених слободe 2000. године, затим 7.800 у 2004. години до 11.300 (октобар 2012.). Након примене Закона о амнестији („Службени гласник РС”, број 107/12), број лица лишених слободe је смањен, па се на дан 31.12.2012. године у заводима налази 10.228 лица што и надаље представља проблем у функционисању система.

У заводима за малолетнике налази се 239 штићеника (217 у Васпитно-поправном дому у Крушевцу, у Казнено-поправном заводу за малолетнике у Ваљеву 22 осуђена на казну малолетничког затвора, док се 19 малолетних лица налази у притворским јединицама завода). Укупан број лица лишених слободe женског пола је 399, што је нижа стопа у односу на целокупну популацију у односу на земље Европске уније.

У циљу адекватног сагледавања смештајних капацитета завода извршена је детаљна анализа свих смештајних јединица у заводима у складу са законом прописаним стандардима (4м² по једном лицу лишеном слободe). Због правилног сагледавања постојећег стања посебно су сагледани заводи у којима се налазе малолетна лица, жене, притворена лица и болесници.

Максимални капацитет завода у Републици Србији процењује се на око 9.000.

Утврђено стање смештајних капацитета показало је да је највећи проблем пренасељености у затвореним одељењима завода у којима се налазе осуђена лица која извршавају казне затвора преко једне године, а највише у категорији осуђених лица на казне затвора од једне до десет година.

Табела број 1. Број осуђених по дужини казне на дан 31.12.2012. године

Висина изречене казне затвора	Број осуђених на дан 31.12.2012. године	Број осуђених изражен у %
до 3 месеца	139	1,99
од 3-6 месеци	370	5,32
од 6 месеци -1 године	676	9,71
1-2 године	1141	16,40
2-3 године	1051	15,10
3-5 година	1442	20,73
5-10 година	1266	18,19
10-15 година	569	8,18
15-20 година	155	2,23
20-40 година	79	1,14
40	70	1,01
УКУПНО	6.958	100

Табела број 2. Структура осуђених према врсти кривичног дела

Назив кривичног дела	Број осуђених на дан 31.12.2012. године	Број осуђених изражен у %
Убиство и покушај убиства	824	11,84

Разбојништво	988	14,20
Силовање	200	2,87
Тешка крађа, крађа и прикривање и сл.	1648	23,68
Телесне повреде	144	2,07
Превара	144	2,07
Злоупотреба дрога	1474	21,18
Насиље у породици	171	2,46
Поседовање оружја и угрожавање сигурности	136	1,95
Угрожавање саобраћаја	183	2,63
Недозвољен прелаз државне границе и кријумчарење људи	43	0,62
Дела са елементима организованог криминала	80	1,15
Ратни злочини	44	0,63
Остало	879	12,63
УКУПНО:	6.958	100

Анализа врсте извршених кривичних дела показује да се највећи проценат односи на кривична дела са елементима насиља и кривична дела неовлашћене производње и стављања у промет опојних дрога. Имајући у виду критеријуме за разврставање осуђених лица у одељења и групе, највећи део осуђених лица из наведене категорије иницијално ће бити разврстан у затворено одељење завода, где постоји и највећи проблем пренасељености. Увођењем посебних програма у третману који су усмерени на отклањање узрока зависности и бољу контролу агресивног понашања, створиће се предуслови да се приликом преиспитивања програма поступања утврди нижи степен ризика и омогући разврставање осуђеног у повољнији третман и прелазак у полуотворено одељење завода.

Табела број 3. Кретање броја притворених

година	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
број	1739	1632	1833	1837	2187	2351	2586	3328	3019	2478

Проценат притворених је био 22% од укупног броја лица лишених слободе, крајем марта 2005. године, да би половином 2010. године достигао 30%, а крајем 2012. године, пао на 24,7 %.

Кретање броја притворених показује да је највећи број притворених у Републици Србији био 2010. године, те да се незнатно смањује 2011. године, да би нагли пад овог броја био забележен 2012. године. Проблем за адекватан смештај притворених лица представља велика осцилација у броју притворених. Доношење новог Законика о кривичном поступку („Службени гласник РС”, број 72/11), шира примена мера за обезбеђивање присуства окривљеног и несметано вођење кривичног поступка, које су алтернатива мери притвора (забрана напуштања стана и одређивање јемства), као и начела опортунитета довешће до

одређивања мере притвора у значајно мањем броју, односно само у неопходним случајевима и у краћем трајању.

Досадашњи резултати

Влада је усвојила Стратегију за смањење преоптерећености смештајних капацитета у заводима за извршење кривичних санкција у Републици Србији у периоду од 2010. до 2015. године („Службени гласник РС”, бр. 53/10 и 65/11) и донела Закључак о усвајању Акционог плана за спровођење Стратегије за смањење преоптерећености смештајних капацитета у заводима за извршење кривичних санкција у Републици Србији у периоду од 2010. до 2015. године („Службени гласник РС”, број 90/11), који садржи мере и активности за решавање овог проблема (шира примена алтернативних мера и санкција и развој повереничке службе, интензивнија примена института условног и превременог отпуста са издржавања казне затвора, проширење смештајних капацитета и побољшање услова у заводима, побољшање стручних капацитета у Управи, успостављање надлежности судије за надзор над извршењем кривичних санкција, увођење јединственог информационог система и амнестија). Спровођење наведеног акционог плана довешће до смањења преоптерећености смештајних капацитета у заводима, као и до побољшања услова и положаја притворених и осуђених лица.

Један број мера прописаних Стратегијом, већ је укључен у текстове Нацрта закона о извршењу кривичних санкција и Нацрта закона о извршењу ванзаводских санкција и мера, чиме су створени предуслови за ефикаснију примену алтернативних видова кажњавања, условног отпуста. Поред тога, донет је и Закон о амнестији („Службени гласник РС”, број 107/12).

Исто тако, проширени су и смештајни капацитети изградњом новог завода затвореног типа са посебним обезбеђењем у Београду, за смештај 450 осуђених лица, обезбеђивањем нових притворских капацитета у Окружном затвору у Београду (повећани су за 180 места), као и бројним мањим улагањима у оквиру система.

Планиране активности

Обрадом статистичких података, који се односе на висину изречених казни затвора, од момента када је израђена Стратегија за смањење преоптерећености смештајних капацитета у заводима за извршење кривичних санкција у Републици Србији у периоду од 2010. до 2015. године („Службени гласник РС”, број 53/10), установљено је да се због шире примене алтернативних санкција значајно смањио проценат кратких казни затвора, тако да је Управа одредила мере које су усмерене на решавање преоптерећености смештајних капацитета у заводима затвореног типа.

На краткорочном плану извршиће се измена распоредног решења о упућивању осуђених у заводе, што ће довести до смањења броја осуђеника са краћим казнама која се иницијално упућују у казнено-поправне заводе затвореног типа. Истовремено ће се радити на увођењу посебних програма третмана и побољшању осетљивости инструмента за процену ризика осуђеног, чиме ће се омогућити ефикасније разврставање осуђеника из затвореног одељења у полуотворено, односно касније у отворено одељење завода.

С обзиром да је проблем пренасељености највећи у заводима затвореног типа, Управа је започела поступак у вези са изградњом два нова завода затвореног типа средствима из кредита која је одобрила Развојна банка Савета Европе. Изградиће се заводи у Панчеву (за смештај 500 лица лишених слободе) и Крагујевцу (за смештај 400 лица), тако да ће се на средњорочном плану повећати смештајни капацитети за 900 места.

Широм применом алтернативних мера и санкција, доношењем већег броја одлука о условном отпуштању, применом Закона о амнестији („Службени гласник РС”, број 107/12) и

изградњом нових капацитета, на дугорочном плану решиће се проблем пренасељености у заводима и биће обезбеђени услови смештаја у складу са европским стандардима.

3. Досадашњи резултати, главни изазови и приоритетне активности

У овом одељку, изложени су до сада постигнути резултати у процесу реформе, главни изазови и дефинисане приоритетне активности у свих 12 области развоја система извршења кривичних санкција.

3.1. Законска регулатива и прописи

Досадашњи резултати

Један од најзначајнијих резултата спровођења Стратегије за реформу правосуђа из 2005. године, постигнут је управо у области унапређења правног оквира система извршења кривичних санкција и његовог усклађивања са европским стандардима.

Упоредо са радом на креирању новог, ширег кривичноправног оквира, до чега је дошло ступањем на снагу Кривичног законика („Службени гласник РС”, број 85/05) и Закона о изменама и допунама Законика о кривичном поступку („Службени гласник РС”, број 85/05), истовремено је усвојен и нови Закон о извршењу кривичних санкција („Службени гласник РС”, број 85/05).

Важећи Закон о извршењу кривичних санкција, који је ступио на снагу 1. јануара 2006. године и који је у међувремену измењен, односно допуњен 2009. и 2011. године, успоставио је нови и модеран темељ за реформу и увођење института који до тада нису постојали у систему извршења. Дефинисан је правни оквир за успостављање Пробационе службе за извршење алтернативних санкција и тзв. „кућног затвора” уз електронски надзор. Уведен је двостепени, интерни систем притуживања за осуђене са јасно дефинисаним правима, дужностима, поступком и роковима у којима се мора поступати по притужбама као и судска заштита. По први пут је нормативно дефинисан и на објективним и мерљивим критеријумима утемељен поступак напредовања у третману осуђених, дисциплинско кажњавање осуђених, услови и начин употреба средства принуде и др.

Осим доношења новог Закона о извршењу кривичних санкција, као општег нормативног оквира извршења, значајан помак је направљен и у областима које су специфичан део или су у блиској вези са извршењем. Најпре, то се односи на област малолетничког правосуђа, усвајањем Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица („Службени гласник РС”, број 85/05), који је такође почео са применом 1. јануара 2006. године. Други важан закон је Закон за извршење казне затвора за кривична дела организованог криминала („Службени гласник РС”, бр. 72/09 и 101/10), који је као *lex specialis*, увео нов систем са веома строгим режимом у области комуникације и коришћења одређених права за посебне категорије осуђених у области организованог криминала. Израда овог закона је била велики изазов јер је требало помирити потребу за увођењем ефикасног инструмента којима би се поставио правни основ за спречавање организовања и припремања нових кривичних дела од стране ових осуђених, а да се истовремено остане у оквирима поштовања њихових људских права.

Оно што је било од изузетног значаја за правилно и ефикасно спровођење усвојених закона је доношење 20 подзаконских аката од стране Владе, односно министра надлежног за послове правосуђа. По први пут, донети су подзаконски акти који су прецизно уредили област третмана осуђених, употребе средстава принуде, унутрашњи надзор, дисциплинске

поступке, извршења условне осуде са заштитним надзором и казне рада у јавном интересу и друго.

Главни изазови

Иако је правни оквир извршења кривичних санкција у великој мери усаглашен са европским и светским стандардима, у међувремену је дошло до развоја неких служби и потребе за увођењем института за чије је спровођење неопходно имати нови законски оквир. У новом Закону о извршењу кривичних санкција се мора дефинисати улога, надлежност, организациони и процесни оквир за поступање судије за извршење као новог института у кривичноправном систему. Такође, из важећег Закона о извршењу кривичних санкција се морају уклонити одредбе које се односе на Повереничку службу и извршење алтернативних санкција јер се та област мора дефинисати посебним Законом о извршењу ванзаводских санкција и мера. Законом о извршењу ванзаводских санкција и мера по први пут ће бити дефинисан нормативно-организациони оквир за прерастање Повереничке службе у Пробациону службу са свим надлежностима које та служба мора да има почев од преткривичног поступка, па све до постепеног прихвата отпуштених осуђеника.

Као и у претходном периоду, од суштинске важности за успешно спровођење ова два закона, али и појединих одредби из новог Законика о кривичном поступку, биће неопходно у веома кратком року израдити већи број подзаконских аката.

Анализа статистичких података о кретању броја притворених и осуђених, као и њихова структура указују на неопходност измене акта о упућивању осуђених и притворених лица у заводе. Изменама поменутог акта омогућиће се адекватније распоређивање осуђених лица по заводима што ће смањити пренасељеност завода, а истовремено неће бити у нескладу са безбедносном проценом и потребама осуђеника за распоређивањем у одређени тип завода.

Највећи изазов представљаће израда подзаконских аката који произлазе из Закона о извршењу ванзаводских санкција и мера, с обзиром да се ради о закону који никада раније није постојао и којим се дефинише потпуно нова област извршења санкција.

Приоритетне активности

- Организовање јавних трибина на којима ће се стручној и другој јавности представити текстови Нацрта закона о извршењу кривичних санкција и Нацрта закона о извршењу ванзаводских санкција и мера;
- Израда релевантних подзаконских аката, распоредног акта и акта о систематизацији радних места у Управи;
- Организовање семинара за запослене у Управи у циљу упознавања са новим законским и подзаконским решењима;
- Предлагање измена кривичноправног законодавства у циљу увођења нових облика и врста алтернативних мера и санкција и усаглашавања са европским стандардима у овој области.

3.1.1. Судија за извршење кривичних санкција

Систем судског надзора над извршењем кривичних санкција установљен је у скоро свим земљама континенталног правног система. Систем судског надзора није исти у свакој од ових земаља, и прилагођен је потребама затворског система те земље. Оно што је

заједничко за све континентално правне системе судског надзора над извршењем кривичних санкција је то, да судије за извршење одлучују о правима лица лишених слободе.

Судија за извршење кривичних санкција у нашем законодавству је предвиђен одредбама Законика о кривичном поступку.

Нацртом закона о извршењу кривичних санкција разрађене су одредбе Законика о кривичном поступку у делу надлежности судије за извршење кривичних санкција и предвиђене нове надлежности у оквиру извршења кривичних санкција.

Увођењем судије за извршење кривичних санкција у наш правосудни систем, успостављена је делотворнија судска заштита и надзор над поштовањем права лица лишених слободе, што ће уз установљивање пост-пеналног прихвата осуђених, представљати и коначно усклађивање са европским стандардима.

Надлежности судије за извршење кривичних санкција током времена прошириваће се, у складу са надлежностима које има у развијеним системима.

Главни изазови

После усвајања новог Закона о извршењу кривичних санкција, главни изазови ће бити стварање организационих предуслова за функционисање судије за извршење кривичних санкција, уједначено поступање судија, а касније и проширивање његових надлежности и у другим областима извршења кривичних санкција.

Приоритетне активности

- Обука судија за извршење кривичних санкција из области права лица лишених слободе, савремених токова у извршењу кривичних санкција и прихваћених трендова у области њиховог третмана и постпеналног прихвата;
- Информисање лица лишених слободе о постајању и могућностима заштите њихових права у поступку пред судијом за извршење кривичних санкција.

3.2. Инфраструктура

У складу са законском регулативом и Стратегијом, укупна одговорност Управе подразумева обезбеђивање стандарда за функционисање система извршења. Управа располаже капацитетима које чини 29 завода, 4.300 запослених, као и ограниченим буџетом.

Имајући у виду да је у овом периоду највећи проблем Управе била пренасељеност заводских капацитета, приоритетне активности су биле усмерене на побољшање услова смештаја и повећање расположивих места у заводима.

Досадашњи резултати

Бројним реконструкцијама и изградњом нових павиљона у заводима, као и формирањем новог завода, обезбеђени су бољи услови смештаја у складу са међународним стандардима и повећан број расположивих капацитета за извршење кривичних санкција.

Преглед завршених капиталних инвестиција у систему извршења кривичних санкција:

- Изграђено је Посебно одељење за извршење казне затвора за кривична дела са елементима организованог криминала у Казнено-поправном заводу у Пожаревцу – Забели;
- Стављена је у функцију Посебна притворска јединица Окружног затвора у Београду;
- Изграђен је нови завод затвореног типа са посебним обезбеђењем у Београду – Падинској Скели за смештај 450 осуђених лица;

- Изграђени су нови павиљони за смештај малолетника у Васпитно - поправном дому у Крушевцу, чиме се унапређују услови боравка малолетника и њихова правилна интерна класификација;

- Изграђени су нови смештајни капацитети у следећим заводима: Казнено-поправном заводу у Сремској Митровици, Окружном затвору у Новом Саду и Окружном затвору у Суботици;

- Реконструисани су смештајни капацитети у: Специјалној затворској болници у Београду, Казнено-поправном заводу у Нишу, Казнено-поправном заводу у Сремској Митровици, Казнено-поправном заводу у Пожаревцу – Забели, Казнено-поправном заводу у Туприји, Казнено-поправном заводу у Београду – Падинској Скели, Казнено-поправном заводу за жене у Пожаревцу, Окружном затвору у Београду, Окружном затвору у Новом Саду, Окружном затвору у Лесковцу, Окружном затвору у Суботици, Окружном затвору у Краљеву, Окружном затвору у Новом Пазару, Окружном затвору у Неготину и Окружном затвору у Смедереву.

Главни изазови

Поред реализованих планских активности у складу са инвестиционим планом постоји потреба да се изврши реконструкција преосталих смештајних капацитета завода у складу са међународним стандардима, с обзиром на велики утицај услова смештаја и одговарајуће инфраструктуре на безбедност извршења кривичних санкција. Преостали нереконструисани капацитети и инфраструктура у систему извршења кривичних санкција су веома стари и неодржавани. Опрема и услови смештаја и поред значајног напретка заостају за савременим развојем. Њихово одржавање и реконструкција представљају значајан издатак за Управу.

Приоритетне активности

У складу са анализом кретања броја лица лишених слободе и структуром врсте и дужине трајања казне затвора, постојећим стањем услова смештаја у заводима, трошкова и расположивих материјалних средстава извршиће се уподобљавање смештајних капацитета са прописаним стандардима до 2020. године. Активности су следеће:

- Изградња нових објеката и завода;
- Реконструкција смештајних капацитета постојећих завода у складу са европским стандардима;
- Анализа материјалних уштеда и увођење модерних технологија.

Наведне инфраструктурне активности пратиће мере унапређења система извршења кривичних санкција, развојем пробационе службе и увођењем нових мера и санкција, које ће се извршавати у заједници, као и развој постпеналног прихвата осуђених лица.

3.3. Поштовање људских права и заштита посебно осетљивих категорија

Управа је, у циљу формирања делотворног система остваривања и заштите права лица лишених слободе предузела свеобухватне мере, које се односе на припрему законодавних решења која гарантују забрану тортуре и понижавајућег или нечовечног поступања или кажњавања према лицима лишеним слободе и прописују корпус права током извршења казне затвора, механизме заштите права, обуку запослених, план редовних надзора над радом завода и сарадње са органима и организацијама за заштиту људских права које чине спољну контролу.

Досадашњи резултати

Законом о извршењу кривичних санкција („Службени гласник РС”, бр. 85/05, 72/09 и 31/11) извршено је усклађивање са међународним стандардима из области извршења кривичних санкција и заштите људских права. Уведен је двостепени поступак заштите права осуђених лица у оквиру Управе, предвиђена је судска заштита, створена могућност за спровођење контроле од стране независних државних тела, као и домаћих и међународних организација за заштиту људских права.

Обезбеђена је делотворна примена законских решења, као и поштовање основних принципа који су дати у Европским затворским правилима и препорукама и стандардима Комитета за спречавање мучења и нечовечних или понижавајућих казни или поступака.

Осуђена лица су упозната са својим правима и начином њиховог остваривања, с обзиром да је Управа у сарадњи са Мисијом ОЕБС-а дистрибуирала заводима Закон о извршењу кривичних санкција, правилнике о кућном реду и третману, водич за осуђена лица у пријемном одељењу, приручник за осуђенике са преводима на енглески, албански, румунски, мађарски и ромски језик и поставила паное са овим материјалом и обрасцима поднеска, притужбе и жалбе за осуђена лица на приступачним местима у заводима.

Управа је у сарадњи са Мисијом ОЕБС-а формирала правне библиотеке у заводима у којима се налазе прописи из кривичноправне материје, извршења кривичних санкција и заштите основних људских права и слобода.

Сарадња коју је Управа успоставила са Заштитником грађана, покрајинским Омбудсманом, удружењима грађана, као и Комисијом за контролу извршења кривичних санкција коју је образовала Народна скупштина, представља веома важан сегмент спољне контроле над радом завода и представља још једну гаранцију заштите права лица лишених слободе.

Главни изазови

Прогрес постигнут у овој области извршења је вероватно највећи у поређењу са осталим реформским областима. Због овако значајног напретка, највећи изазов ће бити да се с једне стране, задржи постојећи ниво заштите права осуђених, а с друге да се настави са његовим континуираним унапређењем и суштинском делотворношћу.

С обзиром да је прогрес постигнут првенствено у контексту заштите права тзв. опште осуђеничке популације, неопходно је посветити се заштити права посебно осетљивих категорија као што су жене, малолетници, особе са менталним или телесним сметњама и друго.

Стална и додатна едукација запослених из области људских права и европских стандарда из ужих области којима се баве поједине категорије запослених, предуслов је за сваку даљу надградњу овог сегмента извршења. Центар за обуку и стручно оспособљавање мора унапредити ове програме. У претходном периоду, највећи број оваквих обука и едукација су организовале међународне организације или удружења грађана.

Такође, имајући у виду велики број осуђених који се на годишњем нивоу примају и отпуштају из завода, потребно је сваке године континуирано и циљаним акцијама информисати лица лишена слободе о њиховим правима и начинима на који их могу заштитити.

Коначно, како степен поштовања људских права лица лишених слободе не зависи само од добрих законских решења и делотворних система заштите права, суштински успех и побољшање у овој области зависи од побољшања у другим реформским областима као што су материјални услови живота, здравствена заштита, индивидуализовани и примењени поступци третмана и многи други.

Приоритетне активности

- Континуирани рад на едукацији свих запослених у Управи из области заштите људских права;
- Успостављање одрживих система информисања лица лишених слободе о њиховим правима и начинима заштите тих права;
- Побољшање материјалних услова у заводима и решавање проблема пренасељености завода у складу са Стратегијом за смањење преоптерећености смештајних капацитета у заводима за извршење кривичних санкција у Републици Србији у периоду од 2010. до 2015. године;
- Развијање нових програма третмана, обуке, стручног усавршавања, као и помоћи окупационом терапијом за посебно осетљиве категорије лица (жене, малолетнике, инвалиде, ментално оболела лица, зависнике и др.).

3.3.1. Малолетници у систему извршења

Погоршање материјалног и социјалног статуса породице, свеопшта криза вредности у друштву и све тежа економска ситуација условљавају повећање малолетничког криминалитета. Број малолетних деликвената је у порасту, њихово понашање све деструктивније, а криминалне активности све сложеније. Анализе током последњих година које је извршио УНИЦЕФ показују да млади људи све више бивају увучени у озбиљније преступе, те се малолетници јављају као извршиоци све тежих кривичних дела.

Досадашњи резултати

У заводима за малолетнике реализују се индивидуализовани програми поступања прилагођени потребама малолетника, као и специјализовани програми поступања и терапеутске методе (психотерапија, социотерапија, породична терапија и сл.). Као један од начина решавања интерперсоналних сукоба у малолетничкој популацији примењује се посредовање – медијација између жртве и починиоца. Малолетници се едукују на теме: агресивност, аутоагресивност, наркоманија, алкохолизам, репродуктивно здравље, ХИВ и хепатитис. Спроводи се и Програм контроле беса и вештине комуникације.

Остварена је сарадња са локалном заједницом и са удружењима грађана. Кроз реализацију едукативних програма за малолетнике остварена је редовна сарадња са школама, центрима за социјални рад и судовима.

Главни изазови

Основни проблем у овој области је непостојање стратешког приступа који би на свеобухватан начин уредио положај малолетника у кривичноправном систему. Недостатак стратешког документа односно институције која би на националном нивоу координисала напоре појединих чинилаца чине овај проблем још комплекснијим. Решавање овог проблема подразумева мултисекторски приступ, тако да је дефинисању стратешког приступа неопходно активно укључивање министарства надлежног за рад и социјална питања, министарства надлежног за послове образовања, правосуђа, полиције, али и локалне заједнице и удружења грађана.

У систему извршења кривичних санкција и мера према малолетницима велики проблем представља и недостатак савремених решења у третману малолетника која би пружила адекватан одговор на нове тенденције малолетничког криминала као и чињеницу да је све већи број малолетника који улази у систем извршења конзумирао психоактивне супстанце или су зависници од дрога.

Додатни проблем представља чињеница да су оба малолетничка завода уведена у систем у време када је структура малолетничког криминала била потпуно другачија. У то време су преовладала лакша, пре свега имовинска кривична дела, тако да ови заводи и поред

до сада извршених адаптација, нису у потпуности прилагођени изазовима са којима се данас сусрећу.

Проблеми настали услед нејасних разлика између места и начина извршења васпитне мере упућивања у посебну установу за лечење и оспособљавање и мере безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи, нису решени ни после седам година од ступања на снагу Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица („Службени гласник РС”, број 85/05), који ово регулише. Обе мере се односе на малолетнике који су кривично дело починили услед ометености у психофизичком развоју, због психичког поремећаја или злоупотреба психоактивних супстанци.

Приоритетне активности

- Доношење посебне стратегије за унапређење положаја и права малолетника у кривичноправном систему;
- Координација са другим државним органима и удружењима грађана у спровођењу реформи које се односе на малолетне преступнике;
- Измене Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, између осталог, и давањем ширих овлашћења судији за малолетнике;
- Кадровско оснаживање Управе ради унапређивања третмана за малолетнике;
- Унапређење нових програма третмана (нпр. специјализовани програм за рад са учиниоцима сексуалних кривичних дела, специјализовани програми за рад са болестима зависности) и програма припреме за отпуст кад су у питању малолетни преступници;
- Унапређење обуке и стручног усавршавања запослених како би се осигурало да имају довољна знања, квалификације и мотивацију за спровођење неопходних реформи, како увођењем стандардизованих обука, тако и лиценцама и обукама за професионални рад у области правосудног система који се односи на малолетна лица;
- Реконструкција и изградња нових смештајних капацитета за малолетнике, и специјализованих установа или одељења за лечење и оспособљавање.

3.3.2. Жене у систему извршења кривичних санкција

Жене припадају посебно осетљивој категорији у заводима, првенствено због другачијих физичких, психолошких и друштвених потреба у односу на мушку затворску популацију. Услови издржавања казне морају бити прилагођени овим посебностима, као и адекватна здравствена нега. Један број осуђеница су носиоци родитељских права, и с обзиром да им је законом омогућено да деца боравае заједно са њима у заводима, завод мора имати услове за смештај и боравак деце до одређеног узраста. Због чињенице да постоји само један завод за жене у Републици Србији, често је због удаљености отежано одржавање контаката са породицом. Како је код осуђеница узрок извршења кривичног дела често била изложеност породичном насиљу, неопходна им је психолошка помоћ у погледу изградње самопоуздања и лечења траума.

Досадашњи резултати

У Казнено-поправном заводу за жене у Пожаревцу организују се обуке за повећање социјалних вештина осуђеница које су усмерене на стицање самопоуздања, побољшање односа у породици, итд. Такође, спроводе се и специјализовани програми развоја вештина за заштиту од сексуалног, психичког и физичког злостављања, као и различити антистрес програми.

У претходном периоду завод је остварио сарадњу са удружењима грађана и страним амбасадама, уз чију помоћ је реализован велики број радионица и других активности усмерених на стицање и развијање животних вештина.

Организована је и обука осуђеница за одређени број занимања (кројење и шивење, израда предмета од керамике, израда играчака за децу и сл.), али постоји потреба да се обим и ниво обуке, као и производни капацитети прошире.

Особље завода је континуирано укључено у различите обуке, као што је обука за рад са жртвама породичног насиља, ненасилне комуникације и посредовање у сукобима, препознавање претећег суицида и реаговање, савладавање стреса и синдрома сагоревања и друго.

Инструкторке у служби за обуку и упошљавање обучене су за рад са осуђеницама у области пластеничке производње поврћа, производња органске хране и цвећарства.

Главни изазови

Структура осуђеничке популације у заводу за жене се знатно изменила у протеклом периоду. Број осуђеница које одговарају за кривична дела са елементом насиља или у вези са злоупотребом дрога је константно у порасту, те би у складу са тим требало усмеравати програме третмана и поступања. Неопходно је увести нове програме лечења зависности од психоактивних супстанци, као и унапредити програме третмана, а посебно начине третмана психолошких проблема насталих услед претрпљеног насиља.

У циљу успешне реинтеграције у друштво, неопходно је побољшати како ниво образовања жена које се налазе на извршењу казне, тако и избор занимања за која могу да се оспособљавају у заводу, чиме би се побољшала њихова конкурентност на тржишту рада.

Неопходно је остварити бољу сарадњу са установама социјалне заштите у циљу њихове реинтеграције у породицу и друштвену заједницу.

Приоритетне активности

- Унапређење смештајних капацитета и услова, као и изградња отвореног одељења у Казнено-поправном заводу за жене у Пожаревцу;
- Унапређење програма третмана (специјализовани програми за жртве насиља, третман болести зависности и програм припреме за отпуст);
- Успостављање обуке и стручног оспособљавања у складу са потребама тржишта рада и у циљу упошљавања након извршене казне;
- Унапређење сарадње са другим државним органима и координација са удружењима грађана ради успешније реализације програма током и након извршења казне;
- Унапређење обуке и стручног усавршавања запослених како би се осигурало да имају довољна знања и квалификације за спровођење нових програма обуке за осуђенице;
- Унапређење производних капацитета завода и упошљавање осуђеница (кројење и шивење, повртарство, баштованство, цвећарство и сл.);
- Унапређење образовања, обуке и стручног оспособљавања осуђеница.

3.4. Третман осуђених (програми поступања)

Процене које су извршили Управа, удружења грађана и међународне организације сугеришу да су програми третмана који сада постоје у највећем броју завода неодговарајући и недовољни. Недостатак могућности за радно ангажовање, учешће у образовним садржајима и стручном оспособљавању, и недовољно активности усмерених ка социјализацији, доводи до тога да многа осуђена лица највећи део времена проводе недовољно организовано.

Према међународним стандардима, заводи су дужни да понуде осуђеним лицима могућности за рад, образовање и програме социјализације, као и да обезбеде да осуђена лица добију адекватну подршку пре самог отпуста. Стога је веома важно да заводи буду у стању да понуде широк спектар општих и специјализованих програма третмана којим би утицале на промену ставова лица, унапредиле њихова знања и омогућила им да стекну нове способности које би их учиниле компетентним у проналажењу посла и другим активностима након извршења казне. Такође, програми третмана треба да имају за циљ да спрече поновно окретање криминалу и тиме смање стопу поврата, односно да помогну осуђеним лицима да се поново укључе у друштво по одслужењу казне.

Досадашњи резултати

Доношењем Закона о изменама и допунама Закона о извршењу кривичних санкција („Службени гласник РС”, број 72/09) и Правилника о третману, програму поступања, разврставању и накнадном разврставању осуђених лица („Службени гласник РС”, број 72/10) створени су услови за примену јединственог приступа третману осуђених лица заснованом на процени ризика, индивидуалних потреба и капацитета за промену осуђених.

У циљу припреме запослених у служби за третман (у даљем тексту: службеника третмана) за нов начин рада, у Центру за обуку и стручно оспособљавање је организована прва фаза обуке кроз коју су прошли сви службеници третмана а циљ је било усвајање знања у примени упитника за процену ризика, иницијалном разврставању осуђених и утврђивању и примени програма поступања. У другој фази обуке службеника третмана за примену нових смерница у третману, акценат ће бити стављен на преиспитивање и измену програма поступања, примену специјализованих програма и припрему за отпуст.

У циљу поједностављења и уједначавања праксе у раду службеника третмана донета је Директива о начину рада службе за третман у заводима, процедурама у раду и изгледу и садржају докумената током утврђивања, спровођења и измене програма поступања са лицима осуђеним за кривична дела и прекршај. На изради процедура били су укључени сви службеници третмана из завода.

Отпочело се са обуком за примену специјализованих програма поступања. У сарадњи са Мисијом ОЕБС-а омогућена је обука једног броја службеника третмана у примени когнитивно-бихејвиоралне терапије у раду са осуђеним лицима.

Отпочело се и са ревитализацијом средњег стручног образовања и професионалног оспособљавања осуђених лица кроз ИПА пројекат Европске делегације у Републици Србији, који је успостављен у три највећа завода (Казнено-поправном заводу у Пожаревцу – Забели, Казнено-поправном заводу у Нишу и Казнено-поправном заводу у Сремској Митровици), а који у првој фази обухвата 500 осуђених лица у пет образовних програма.

У циљу што квалитетнијег учешћа запослених на реализацији програма обуке, кроз специјализоване програме прошли су службеници третмана и инструктори практичне наставе.

Главни изазови

- Недовољан број ефикасних специјализованих и индивидуализованих програма третмана и nedовољан број едукованог особља оспособљеног за спровођење ових програма;
- Недостатак анализе и сагледавање стварног броја осуђених са потребом реинтеграције у друштвену заједницу након изласка са издржавања казне, као и стварање објективних могућности за његово организовање и спровођење, уз сарадњу са другим државним органима и удружењима грађана.

Приоритетне активности

- Унапређивати јединствену стратегију и смернице у области третмана и припреме за отпуст осуђених, као и примену одговарајућих програма поступања за различите категорије осуђених лица;
- Континуирана обука службеника третмана са акцентом на преиспитивање и измену програма поступања, примену специјализованих програма и програма који ће омогућити бољу социјалну реинтеграцију и прихват осуђених након изласка са издржавања казне;
- Израда и увођење специјализованих програма третмана који се односе на превенцију зависности од психоактивних супстанци, контролу беса, за починиоце сексуалног и родно заснованог насиља, као и посебних специјализованих програма намењених осетљивим категоријама осуђених лица (малолетници, жене, осуђени на дуге казне, особе са посебним потребама, стара лица, психички оболеле особе и др.);
- Утврдити механизме за сарадњу и размену позитивних искустава и добре праксе између завода;
- Обезбедити адекватно стручно усавршавање за све запослене који учествују у спровођењу програма третмана.

3.5. Здравствена заштита лица лишених слободе

Ниво здравствене заштите који се пружа лицима лишеним слободе представља један од најзначајнијих показатеља степена хуманости затворског система и поштовања људских права. Здравствена заштита би требало да је организована у блиској сарадњи са општом здравственом службом, да буде у складу са националном здравственом политиком и да пружа исти ниво здравствене заштите који се пружа у друштвеној заједници.

Здравствена заштита лица лишених слободе у Републици Србији је организована као једна од служби у оквиру завода и у саставу је Управе.

Досадашњи резултати

У претходном периоду учињени су извесни помаци на унапређењу квалитета и обима здравствене заштите лица лишених слободе. У већини завода урађене су реконструкције и адаптације простора који су намењени здравственој заштити и набављен један део дијагностичке медицинске опреме. У свим заводима се обезбеђује лекарска помоћ, било да имају стално запосленог лекара или се те услуге пружају од стране локалног здравственог центра. Изменама јединствене систематизације радних места у Управи уведена су нова радна места лекара и медицинских техничара, чиме је правно омогућено да у наредном периоду сваки завод има стално запосленог најмање једног лекара и два медицинска техничара.

Сарадњом са министарством надлежним за послове здравља остварено је да трошкови лечења лица лишених слободе која се током извршења казне лече у здравственим установама падају на терет министарства надлежног за послове здравља чиме је знатно побољшан квалитет лечења. У оквиру ове сарадње реализовани су и активни скрининзи на туберкулозу, добровољно и поверљиво саветовање и тестирање на ХИВ (СИДА), програми превенције употребе дрога и ширења крвно преносивих болести, као и организовани мамографски прегледи у женском заводу. У свим заводима омогућена је супституциона терапија зависника метадоном и реализован је програм поделе кондома.

Главни изазови

И поред поменутих побољшања здравствена заштита је и даље једна од области у којој је потребан значајан подстицај у погледу усклађивања са европским стандардима.

Унапређење здравствене заштите би резултирало смањењем броја притужби у вези са здравственом заштитом осуђених упућених Управи и Заштитнику грађана.

Изазови са којима се сусреће здравствена служба су многобројни и комплексни. Специјалној затворској болници у Београду, као једином заводу у оквиру Управе у којој постоје пристојни услови за лечење и смештај оболелих осуђених, неопходна је даља реконструкција и адаптација, а исто важи и за друге заводе у којима постоје болнички капацитети. Ниво снабдевености здравственом опремом, лековима и материјалом је побољшан у односу на период пре 2006. године, али је и даље неуједначен и недовољан. Стоматолошка заштита није на задовољавајућем нивоу у свим заводима, а осуђенима је омогућено да плаћају сами за услуге приватног зубара, уколико имају новца.

Већи број завода има стално запосленог лекара и медицинске техничаре, али један број завода је и даље принуђен да ангажује лекаре из локалних здравствених центара који нису увек у могућности да пруже благовремену лекарску помоћ. Ово повлачи и велике трошкове спровођења осуђених и притворених лица до локалних цивилних болница како би им се омогућило одговарајуће лечење.

И поред побољшања сарадње са министарством надлежним за послове здравља, и даље постоје недостатци у континуираној набавци и плаћању лекова за ХИВ (СИДА), хепатитис Ц и супституционе терапије зависника. Потребно је повећати број особља обученог за примену програма усмерених на смањење штете последица конзумирања психо-активних супстанци и спречавање ширења крвно преносивих болести.

Лекари и медицински техничари нису у могућности да похађају додатну обуку или да се стручно усавршавају из области које су у вези са радом у заводима, јер се такве обуке у довољној мери не организују у оквиру Управе. У оквиру министарства надлежног за послове здравља не организују се семинари у вези са здравственом заштитом лица лишених слободе. Здравственом особљу у заводима би требало учинити доступнијим учешће на семинарима који се баве општом здравственом заштитом.

Приоритетне активности

- На основу усвојеног акта о унутрашњем уређењу и систематизацији радних места у Управи попунити радна места здравствених радника у свим заводима;
- Наставити започете реконструкције Специјалне затворске болнице у Београду и простора намењених здравственој заштити у другим заводима и побољшати редовност набавке лекова и материјала и медицинске опреме;
- Унапредити систем стоматолошке заштите за све осуђене у оквиру завода;
- Основати одељење за извршење мере безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи која се изриче малолетним лицима;
- У сарадњи са министарством надлежним за послове здравља обезбедити лекове за лечење ХИВ (СИДА), хепатитиса Ц, туберкулозе и супституционе терапије зависника;
- Обезбедити континуирану обуку здравствених радника за спровођење програма смањења штете код болести зависности и превенције полно и крвно преносивих болести и туберкулозе и обезбедити одрживост програма у систему извршења кривичних санкција.

3.6. Извршење мере безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи

Досадашњи резултати

Управа поклања посебну пажњу извршењу мера безбедности, како у погледу унапређења услова смештаја у Специјалној затворској болници у Београду, тако и у

спровођењу лечења и различитих облика помоћи и окупационих терапија. Међутим, проблем у пракси представља недовољна сарадња између суда и здравствених установа у циљу премештаја ових лица у току трајања мере из Специјалне затворске болнице у Београду у психијатријске установе које су у надлежности министарства надлежног за послове здравља. Ово је важан корак у спровођењу мере, пре обустављања или евентуалне замене за меру обавезног психијатријског лечења на слободи. Иако су у међувремену значајне промене и новине уведене у начин извршења појединих кривичних санкција или су чак и нове уведене, природа мере и начин извршења мере безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи или мере безбедности обавезног психијатријског лечења на слободи није промењена.

Усвојен је Закон о заштити лица са менталним сметњама („Службени гласник РС”, број 45/13), којим се између осталог, по први пут правно дефинише статус особа које имају менталне сметње и за које постоји потреба да буду присилно или добровољно хоспитализоване у психијатријским установама. Такође, овим законом се дефинише и начин прихвата и лечења ових особа од стране здравствених центара у друштвеној заједници, након њиховог отпуста из психијатријских установа. Доношењем овог, као и изменама других закона, ствара се могућност да се у наредном периоду успостави интерактивнији однос суда, завода и здравствених институција у којима се лече или у које су смештене особе са менталним сметњама.

Главни изазови

Мера безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи, извршава се у Специјалној затворској болници у Београду, а изузетно у другој здравственој установи. Важећим законским решењима је предвиђена могућност да, на предлог Специјалне затворске болнице у Београду или друге здравствене установе у току трајања мере, суд може да одлучи да се лице, у зависности од степена оствареног лечења, премести из једне установе у другу.

С обзиром да је прихват лица након обуставе извршења мере безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи отежан, у одређеном броју случајева због потребе за наставком лечења на слободи, односно због недостатка подршке породице и помоћи центра за социјални рад у циљу успешније реинтеграције ових лица, главни изазов ће бити да се обезбеди адекватна сарадња између судова и Управе, која делом извршава ове санкције, и здравствених установа које су укључене у лечење или пружање помоћи овим особама на слободи.

Приоритетне активности

- Наставак реконструкције Специјалне затворске болнице у Београду и увођење нових и развијање постојећих специјализованих програма;
- Измене законских решења и увођење надлежности судије за извршење кривичних санкција у поступак одлучивања о замени мере безбедности;
- Подизање свести и едукација носилаца правосудних функција, медицинских радника и запослених у Управи о различитим позитивним праксама у вези са мерама безбедности које постоје у другим земљама;
- Постепено увођење надлежности Пробационе службе у праћењу извршења мере безбедности обавезног психијатријског лечења на слободи и помоћи у обезбеђивању прихвата и реинтеграције лица након обуставе мере безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи.

3.7. Обука и стручно оспособљавање осуђених лица и њихов рад

Обука и стручно оспособљавање осуђених лица је један од важних сегментата њихове успешне реинтеграције након извршене казне. Стручне квалификације стечене током извршења казне повећавају могућност запошљавања, што ће се позитивно одразити на смањење стопе поврата.

Део индивидуализованих програма поступања заснива се и на стицању нових знања и вештина које су применљиве након изласка из завода. То ће додатно мотивисати лица која се налазе на извршењу казне затвора да се укључе у програм оспособљавања, посебно имајући у виду да већину затворске популације (преко 80%) чине радно способно осуђени од 21. до 50 година старости. Неорганизовано провођење слободног времена и недостатак адекватних активности негативно делује на ову категорију осуђеника што се одражава на сам живот у заводу.

Структурирање времена и продуктивност ће значајно допринети здравијем начину извршења казне и стварању радне и конструктивне атмосфере у заводима. Радно ангажовање лица лишених слободе доноси и одређене приходе заводима, који се даље улажу у програме обука и запошљавања, па се на тај начин постиже и самоодрживост система обуке и запошљавања. Осим тога стварају се позитивне претпоставке за успешну социјалну реинтеграцију осуђених.

Досадашњи резултати

Центар за обуку и стручно оспособљавање, који је основан за организацију и спровођење обуке и стручног усавршавања затворског особља, повећао је обим својих активности у 2008. години тако што је у сарадњи са Народним универзитетом у Нишу отпочео са спровођењем стручне обуке за неколико занимања за осуђена лица. У обукама је током 2008. године учествовало 88 осуђених, а током 2009. године преко 200 осуђених.

Током 2008. године у Казнено-поправном заводу у Сремској Митровици у оквиру пројекта које је финансирали Канадска агенција за међународни развој, а спроводила Мисија ОЕБС-а реновиране су учионице и набављена је неопходна опрема за извођење наставе. Поред тога, омогућено је стицање основног и средњошколског образовања за одређени број затворених лица. Услед проблема пренасељености који се појавио током 2009. године наведени програми образовања су морали бити обустављени.

У 2012. години отпочела је примена ИПА пројекта – „Подршка стручном образовању и обуци у затворским установама у Србији” који као један од основних циљева има израду концепције увођења стручног образовања и обука у заводима, као и спровођење тих обука у три пилот затвора за пет занимања. У току спровођења пројекта, до краја 2013. године, предвиђено је да најмање 500 осуђених лица заврши наведене обуке и добије одговарајуће сертификате који ће им омогућити равноправан излазак на тржиште рада након истека казне.

Искуства стечена током спровођења наведених обука показују да је поред корисности образовних програма за осуђене и њихове мотивисаности да исте похађају неопходно водити рачуна о финансијским, организационим и институционалним претпоставкама од којих зависи самоодрживост тих обука.

Главни изазови

Услед лоше економске ситуације у последњих 20-так година образовни програми у смислу могућности похађања основне и средње школе, као и стручне обуке за поједина занимања су готово у потпуности замрли. Спорадични покушаји да образовни програми поново постану саставни део третмана нису остварили значајније резултате и показали су се као неодрживи јер се није системски приступило решавању проблема.

Могућност запошљавања осуђених лица је због неадекватног искоришћавања производних капацитета, недостатка средстава за рад и лоших радних услова сведена на минимум. Услови пословања у оквирима тржишне економије су се показали као додатни

проблем и тешко премостива препрека за привредне јединице које постоје у оквиру већих завода. Сви наведени проблеми су се лоше одразили на службу за обуку и упошљавање, којој је хитно потребна реорганизација и кадровско оснаживање.

Приоритетне активности

- Израда концепције увођења стручног образовања и обука у програме третмана осуђених лица и остваривање неопходних услова за њено спровођење на нивоу целокупног система извршења кривичних санкција;
- Успостављање трајне сарадње са министарством надлежним за послове просвете, у оквиру пројекта „Друга шанса”, у циљу стицања основног образовања;
- Извршити анализу производних капацитета и постојећих врста послова у оквиру свих завода, као и анализу досадашњег финансијског пословања привредних јединица у циљу реалног сагледавања њихове ефикасности. На основу добијених резултата потребно је извршити реорганизацију службе за обуку и упошљавање. Такође, потребно је производне капацитете завода сагледати у реалном светлу и испитати могућност њиховог ангажовања кроз различите форме јавно-приватних и јавно-јавних партнерстава, који би умањили проблеме које са собом носи пословање у условима тржишне економије;
- Побољшати радне услове у свим заводима и обезбедити да хигијенско-техничка заштита на раду задовољава прописане стандарде;
- Остваривање законодавних и институционалних претпоставки за увођење могућности стицања основног и средњег образовања током издржавања казне.

3.8. Правосудна полиција

У правосудном систему Републике Србије тренутно постоје две формације које се баве обезбеђењем система извршења кривичних санкција и правосудних органа.

Обезбеђење завода и лица лишених слободе у оквиру система извршења кривичних санкција обавља служба за обезбеђење као јединствена формација Управе, према одредбама Закона о извршењу кривичних санкција. Припадници службе за обезбеђење су униформисани и наоружани, имају звања у зависности од степена школске спреме и радног искуства и обављају дужност у заводима, као и ван њих, када је у питању службена радња обезбеђења лица лишених слободе.

Обезбеђење правосудних органа обавља правосудна стража према одредбама Правилника о правосудној стражи („Службени гласник РС”, бр. 91/05, 107/05 – исправка, 104/06 и 33/11). Правосудном стражом руководи руководица службе, а број извршилаца варира у зависности од правосудног органа. Правосудна стража је униформисана и наоружана, нема звања и чинове, не постоји јединствено руковођење, а правосудни стражари су намештеници у државној управи, што није добро решење у односу на послове и овлашћења која имају. Правосудни стражари обављају искључиво послове обезбеђења објеката правосудних органа и лица која се у њима налазе. Пријем правосудних стражара у радни однос је у надлежности председника судова, уз недовољно јасно постављене критеријуме за пријем у смислу психофизичких способности за ову врсту посла. Ово за последицу има пријем у радни однос лица која у појединим случајевима нису у стању да обављају сложене задатке обезбеђења правосудних органа. Иницијална обука правосудне страже обавља се у Центру за обуку и стручно оспособљавање.

Чињеница да две независне, униформисане и наоружане формације обављају послове обезбеђења у оквиру министарства надлежног за послове правосудја према потпуно

различитим прописима и на различит начин, намеће потребу за одређеним степenom интеграције, успостављање јединствених критеријума организације и руковођење службама.

Изменом нормативних оквира у министарству надлежном за послове правосуђа потребно је обезбедити јединствени начин селекције и пријема запослених у службу, јединствена звања и могућност проходности, јер су у питању веома сличне радне обавезе и начин поступања.

Ово ће омогућити успостављање правосудне полиције која би имала обједињен задатак обезбеђења правосудних органа и система извршења кривичних санкција.

Главни изазови

Неопходно је остварити сарадњу са правосудним системом и изградити студију о изводљивости успостављања правосудне полиције као јединствене формације. Такође, потребно је размотрити могућност промене законских оквира који регулишу начин пријема, организацију и овлашћења правосудне полиције у обезбеђењу правосудних органа и послова правосудних органа. Ово подразумева промене у низу закона који регулишу кривичноправну материју, рад судова и систем извршења кривичних санкција. У сарадњи са министарством надлежним за послове финансија треба обезбедити финансирање будуће јединствене формације правосудне полиције, у зависности од применљивих решења.

Уважавајући објективно стање и тренутни састав и организацију правосудне страже, потребно је успоставити јединствене критеријуме за селекцију и проверу психофизичких способности за обављање послова правосудне полиције.

После измене закона, потребно је приступити измени одговарајућих подзаконских аката, ради обуке и стручног оспособљавања правосудне полиције и успостављања континуиране обуке у оквиру Центра за обуку и стручно оспособљавање.

Приоритетне активности

- Преиспитивање могућности измене постојећих закона и подзаконских аката који регулишу кривичноправну материју, рад судова и систем извршења кривичних санкција, како би се успоставио јединствен систем селекције, пријема у службу и организације рада правосудне полиције у обезбеђењу правосудних органа и послова правосудних органа, као и система извршења кривичних санкција;
- Изналажење могућности за организацију рада јединствене формације правосудне полиције у оквиру министарства надлежног за послове правосуђа који обезбеђује ефикасну безбедност и заштиту правосудних органа и завода, права, обавезе, овлашћења и хоризонталну проходност запослених;
- Преиспитивање могућности за успостављање нормативног оквира за континуирану проверу психофизичких способности запослених за обављање послова правосудне полиције;
- Израда програма и спровођење континуиране обуке правосудне полиције у оквиру Центра за обуку и стручно оспособљавање.

3.9. Алтернативне мере и санкције

Систем алтернативних мера и санкција у већини земаља Европске уније је веома развијен. Чланство у Савету Европе и процес придруживања Европској унији подразумевају постојање читавог низа ванинституционалних мера и санкција.

Предности развијених система алтернативних мера и санкција су бројне, а њиховом применом се избегавају негативни ефекти лишења слободе (одвајање од породице, прекид школовања, губитак посла, утицај осуђеничке популације и др.). Такође, смањује се затворска популација, што за последицу има мање трошкове и издвајања друштвене

заједнице, а друштвеној заједници се даје активнија улога у кривичноправном систему. Друштвеној заједници се пружа корист у виду бесплатног рада осуђених и ефикаснија реинтеграција починилаца кривичних дела у друштво. Развојем и широм применом алтернативних мера и санкција ствара се могућност разноврснијих начина кажњавања, што омогућава примереније, а самим тим и ефикасније санкционисање починилаца кривичних дела.

Досадашњи резултати

Доношењем Кривичног законика и Закона о извршењу кривичних санкција, који су почели да се примењују од 1. јануара 2006. године, уведена је алтернативна санкција рад у јавном интересу, а за условну осуду са заштитним надзором, која је и раније постојала у законодавству, је одређено да је реализује Управа. Касније је изменама и допунама наведених закона из 2011. године уведена могућност да се казна затвора, до годину дана, извршава у просторијама у којима осуђени станује са или без примене електронског надзора, као и мера забране напуштања стана изречене према окривљенима.

Донети су и одговарајући правилници који ближе уређују примену ових санкција и регулишу рад повереника. Утврђен је начин рада повереника, изглед и садржај докумената који се примењују током реализације свих ванзаводских санкција и установљене су процедуре, које се усавршавају кроз перманентне обуке и примену позитивне праксе. Такође су континуирано организоване обуке носилаца правосудних функција за примену алтернативних мера и санкција, како у градовима где су већ основане, тако и у градовима где се планира оснивање повереничких канцеларија.

Упоредо са свим овим успостављана је и служба повереника за извршење алтернативних санкција и основане су канцеларије у већим градовима. У овом тренутку функционише седам повереничких канцеларија и континуирано се обавља обука запослених који раде на извршењу алтернативних санкција.

Разноврсним акцијама, преко различитих медија, а пре свега добром праксом у градовима где су отворене повереничке канцеларије и оствареном добром сарадњом са локалним самоуправама, јавност је, у знатној мери, сензибилисана и упозната са применом алтернативних мера и санкција.

Главни изазови

Иако је систем алтернативних санкција уведен 2006. године и даље се овај облик санкционисања не изриче у мери која одговара структури починилаца кривичних дела. И даље је недовољно развијен законски оквир којим се дефинишу врсте алтернативних мера и санкција што онемогућава њихову кумулативну примену, а која би значајно допринела индивидуализацији казни које се изричу, као и бољем испуњењу сврхе кажњавања.

Недовољан број запослених који се искључиво баве извршењем алтернативних мера и санкција, као и неразвијена мрежа повереничких канцеларија онемогућава ефикасно извршавање алтернативних санкција и мера на територији целе земље.

Решавање ових проблема подразумева стратешки приступ, па је неопходно активно укључивање министарства надлежног за послове рада и социјална питања, министарства надлежног за послове образовања, правосуђа, полиције, као и локалне заједнице и удружења грађана.

Приоритетне активности

- Пријем у службу нових запослених на пословима извршења алтернативних санкција и мера;

- Оснивање посебне службе за алтернативне санкција у склопу Управе за извршење кривичних санкција;
- Ширење мреже повереничких канцеларија, и стварање новог организационог оквира у складу са новим законским решењима и повећаним потребама у систему извршења алтернативних мера и санкција;
- Подизање свести о алтернативним санкцијама код представника државних органа (како би се обезбедили неопходни услови за њихову реализацију), судија (који треба да изричу такве мере), као и грађана (како би прихватили ове мере);
- Обука за носиоце правосудних функција, поверенике, овлашћена службена лица подручних органа полиције и друге који ће учествовати у спровођењу алтернативних санкција;
- Припрема пилот пројеката ради успостављања нових видова алтернативних санкција (како оних које захтевају већи степен надзора, тако и оних које захтевају мањи степен надзора приликом извршења);
- Усаглашавање механизма и координације код извршења алтернативних санкција, као и израда краткорочне и дугорочне анализе трошкова и добити;
- Обезбеђивање услова да повереничка служба буде у могућности да пружа адекватну подршку осуђенима након издржане казне, у циљу њихове ефикасне реинтеграције у друштвену заједницу.

3.9.1. Социјална реинтеграција и прихват осуђених лица

Основни разлози за организовање система социјалне реинтеграције и прихвата осуђених лица јесу реалне друштвене потребе да се смање ризици од криминалитета учињеног у поврату. Тај захтев добија на значају због сталног раста криминалитета и броја осуђених, као и зато што се ризик од поврата увећава уколико се не створе услови да се од укупног броја бивших осуђених лица већи део правовремено успешно реинтегрише у друштвену заједницу. Један од услова успеха на овом пољу јесте организовање активности којима се смањује социјална искљученост бивших осуђених лица.

Да би се развио ефикасан систем социјалне реинтеграције и прихвата осуђених лица, биће неопходно обједињавање активности различитих субјеката, а основни носилац послова и координатор међуресорне сарадње ће бити пробациона служба, преко повереника који ће бити одређен према месту пребивалишта осуђеног. Повереник ће бити задужен да састави програм социјалне реинтеграције и прихвата, којим ће се одредити приоритети за свако лице након изласка са издржавања казне, субјекти који ће учествовати у реализацији прихвата, начини пружања помоћи осуђеном, као и како ће се обављати надзор над извршењем програма.

Основни предуслови за организовање система социјалне реинтеграције и прихвата осуђених лица већ постоје, будући да се већ неколико година развијају активности повереника задужених за извршење алтернативних санкција у оквиру посебне организационе јединице Управе. Ове могућности треба искористити, употпунити и прилагодити остварењу наведеног циља, а даљим активностима омогућити одрживи развој система социјалне реинтеграције и прихвата осуђених лица.

Основна претпоставка успешног функционисања система социјалне реинтеграције и прихвата осуђених лица јесте усклађено и повезано деловање свих субјеката који се, сваки у оквиру свог посебног делокруга послова, ангажују на задацима прихвата осуђених лица. У том циљу је најпре неопходно обезбедити сарадњу повереника са одговарајућим службама у заводима и центрима за социјални рад, а у каснијем периоду и са другим субјектима које би било пожељно укључити у систем социјалне реинтеграције.

Смернице за развој социјалне реинтеграције и прихвата осуђених лица требало би дати у Нацрту стратегије за социјалну реинтеграцију и прихват осуђених лица, која ће на свеобухватан начин уредити даљи развој и унапређење система алтернативних мера и

санкција и службе која их спроводи. Стратегија ће се односити на период од 2014. до 2020. године.

3.10. Обука и стручно оспособљавање запослених

Руководство и запослени су најважнији ресурс затворског система. Од изузетног је значаја потреба да се запосленима омогући шири обим обуке и стручног усавршавања, пошто велики број запослених нема одговарајуће квалификације и знања да се носи са изазовима које представља рад у затворском окружењу. На овај начин обезбеђује се да запослени своје дужности обављају у складу са законским оквиром и одговарајућим међународним стандардима.

Управа је уз материјалну и логистичку помоћ Мисије ОЕБС-а учинила значајан помак у току претходних година. У Нишу је 2006. године отворен Центар за обуку запослених у Управи за извршење заводских санкција и израђен је низ наставних програма за обуку и стручно усавршавање за све профиле и категорије запослених по узору на Центре за оспособљавање затворског особља у Европској унији (Француска, Немачка и Италија).

Број и стручни профил запослених (припадници службе за обезбеђење, васпитачи, медицинско особље, инструктори) широко варира у заводима. У неким заводима постоји изузетно мали број запослених у кључним областима као што су третман и здравствена заштита, а преко 50% запослених чине припадници службе за обезбеђење.

За основне и специјалистичке програме обуке израђени су наставни програми и планови и оспособљен је одређен број предавача за несметано одвијање обуке током целе календарске године. У досадашњем раду Центра за обуку и стручно оспособљавање кроз напред наведене видове обуке прошло је око 2000 припадника службе за обезбеђење и преко 300 запослених у другим службама. Важно је напоменути да су неки од њих прошли више обука у свом професионалном развоју.

Организована је и спроведена основна обука запослених у обезбеђењу судова.

Спроведена је континуирана обука свих запослених у служби за третман која је имала за циљ упознавање са применом новог Правилника о третману, програму поступања, разврставању и накнадном разврставању осуђених лица („Службени гласник РС”, број 72/10) и успостављање процедура у раду службеника третмана.

Успостављена је обука инструктора практичне наставе у заводима за обуку и упошљавање осуђених лица током извршења казне затвора.

Спроведена је специјалистичка обука запослених за успостављање и контролу електронског надзора над осуђеним лицима.

Одабрани запослени у систему извршења кривичних санкција континуирано се обучавају за улогу предавача у Центру за обуку и стручно оспособљавање.

Главни изазови

Неопходно је израдити Правилник о обуци и стручном оспособљавању запослених у Управи, који ће одредити врсту и програме обука и стручног оспособљавања запослених. Како би се обука и стручно оспособљавање запослених у Управи обављала на потребном професионалном нивоу треба обезбедити довољан број наставног и другог особља и организовати едукацију за њих.

Сагласно потребама запослених у Управи и другим државним органима треба проширити садржаје и наставне капацитете Центра за обуку и стручно оспособљавање. Исто тако, потребно је унапредити постојеће основне програме едукације, али и увести нове специјалистичке програме обуке запослених у Управи са нагласком на рад са посебним категоријама затворске популације. То се пре свега односи на рад са малолетницима, женама и особама са посебним потребама, физичким или душевним обољењем, како би запослени

добили потребна знања, која би им омогућила да и у овом сегменту рада достигну међународне стандарде.

Да би се осигурао квалитет обуке, треба успоставити тело које би координирало кадровско планирање и праћење резултата рада запослених у Управи.

Приоритетне активности

- Израда новог Правилника о обуци и стручном оспособљавању запослених у Управи;
- Реконструкција и проширење постојећих капацитета и правно регулисање коришћења објеката Центра за обуку и стручно оспособљавање;
- Набавка додатних наставних средстава како би се обезбедило ефикасно извођење наставе;
- Селекција и едукација предавача у Центру за обуку и стручно оспособљавање;
- Дефинисање јасних задужења и процедура на основу којих ће се у оквиру области стручног усавршавања обједињавати сви запослени у систему извршења кривичних санкција у Републици Србији. То укључује утврђивање приоритетних потреба запослених за обуку и стручно усавршавање, израду годишњег плана обуке и стручног усавршавања, одабир полазника, избор предавача, оцењивање квалитета наставе, итд;
- Наставак израде, извођења и оцењивања планова и програма обуке и стручног усавршавања (запослених и руководиоца) са усаглашеним приоритетним областима;
- Успостављање тела за координацију и праћење резултата рада запослених у Управи и кадровског планирања.

3.11. Надзор

Ефикасан систем инспекције и надзора представља важан елемент сваког модерног затворског система и доприноси успостављању транспарентног и одговорног система извршења кривичних санкција, односно система који функционише у складу са важећим прописима, прокламованим циљевима и међународним стандардима.

Инспекцијски систем који спроводи Управа, преко овлашћених лица обухвата надзор над радом завода у контролном и инструктивном смислу. Надзор над радом завода обавља се путем редовних, контролних и ванредних обилазака завода према годишњем плану надзора. О извршеном надзору сачињава се записник са предлогом мера за отклањање уочених недостатака, који се доставља министру правде и државне управе, директору Управе и управнику завода. На записник о надзору управници завода имају право на жалбу министру правде и државне управе.

Досадашњи резултати

Измене Закона о извршењу кривичних санкција из 2009. године омогућиле су доношење Правилника о надзору над радом завода у Управи за извршење кривичних санкција („Службени гласник РС”, број 49/11) којим се проверава законитост и правилност рада завода. Правилником су прецизно одређене области које су предмет надзора, а његовим одредбама регулисан је и начин спровођења надзора и поступање лица овлашћених за надзор.

Главни изазови

Одељење за надзор је организационо и кадровски недовољно оспособљено за спровођење ефикасне и независне контроле над радом завода.

Неопходно је унапређење и прецизније одређење предмета надзора и побољшање начина обављања надзора над радом завода и извршењем заводских и ванзаводских санкција. Такође, у циљу заштите права посебних категорија лица према којима се извршавају кривичне санкције, као што су малолетници, жене, стара лица, лица на мери обавезног лечења, лица осуђена за организовани криминал и друга, надзор мора обратити посебну пажњу.

Посебан проблем представљају недовољно дефинисани облици сарадње са спољним институцијама за праћење рада система извршења кривичних санкција и организацијама за заштиту права лица лишених слободе (Заштитником грађана, Комисијом за контролу извршења кривичних санкција коју је образовала Народна скупштина, удружењима грађана и др.), као и са другим државним органима који обављају контролу над радом завода (здравствена инспекција, санитарна инспекција, управна инспекција и др.).

Записници о надзору нису доступни запосленима у Управи ни јавности. Записник о надзору који би био доступан заводима за извршење кривичних санкција, осим дела који је означен степеном тајности, утицао би на уједначавање праксе рада у свим заводима, а деловао би и превентивно да се пропусти који су утврђени у једном заводу не понављају у другом заводу.

Приоритетне активности

- Унапређење нормативне, организационе и кадровске структуре запослених у одељењу за надзор у циљу обављања независног и делотворног надзора над извршењем заводских и ванзаводских санкција;
- Размотрити потребу измене прописа ради доступности записника о надзору;
- Спровођење обуке и стручног усавршавања лица овлашћених за надзор у погледу техника рада и примене Правилника о надзору над радом завода код посебних категорија лица према којима се извршавају кривичне санкције, као што су малолетници, жене, стара лица, лица на мери обавезног лечења, лица осуђена за организовани криминал и друго;
- Успостављање конструктивне сарадње са Заштитником грађана, Комисијом за контролу извршења кривичних санкција коју је образовала Народна скупштина, удружењима грађана и другим државним органима.

3.12. Информациони и безбедносни системи

Ефикасан начин управљања подразумева постојање тачних и релевантних података до којих се релативно лако долази. Системи засновани на документацији у папирном облику представљају велики утрошак времена и ризик, и не омогућавају лако праћење савремених трендова. Нове компјутерске технологије могу овакве податке лакше ставити на увид руководећем кадру и уједно повећати заштиту података.

Управа је у претходне три године у значајној мери унапредила информациони систем и обезбедила свакодневну доступност већине релевантних података о функционисању система извршења који могу послужити у сврху праћења и анализе. Успостављен је и Оперативни центар Управе који има за задатак да прати оперативне податке у свим заводима.

Такође, у већини завода је успостављен ефикасан видео надзор који је повезан са Оперативним центром Управе, из кога се могу пратити конкретна дешавања у заводима.

Већина завода опремљена је детекторима за контролу особа које улазе у заводе, као и детекторима за контролу роба и пошилики у циљу спречавања уноса недозвољених предмета и супстанци.

У току је реализација ИПА пројекта 2008 „Унапређење транспарентности и ефикасности (јавно тужилаштво и систем извршења)” којим ће се обезбедити јединствени софтвер за све заводе (базе података за све категорије лица лишених слободе), као и опрема за његово коришћење.

Главни изазови

Значајни кораци на увођењу информационих и безбедносних система су већ предузети, али је неопходан даљи развој постојећих и увођење нових система и технологија.

Највећи изазов представља успостављање јединственог информационог система на нивоу Управе. Овакав систем би, кроз аутоматизовану и унификовану методологију прикупљања података, у значајној мери унапредио процес доношења оперативних и стратешких одлука, а самим тим и управљање целокупним системом извршења у свим његовим аспектима, укључујући и рационалније коришћење расположивих људских и материјалних ресурса.

Увођење интегрисаног безбедносног система у свим заводима је такође препознато као један од приоритета. Оно подразумева решавање читавог низа техничких и организационих проблема, као и ангажовање значајних финансијских средстава. У смислу остваривања предуслова за ефикасно функционисање оваквог система неопходно је обезбедити адекватну обуку руководиоца и припадника службе за обезбеђење као и успостављање процедура за ванредне ситуације, који би обухватио и обезбеђивање информационих и канала везе са органима и јединицама министарства надлежног за унутрашње послове.

Посебан изазов представља обезбеђивање адекватног нивоа заштите тајности и приватности података и информација (интегритет података), као и безбедности система везе и комуникација, а у складу са важећим прописима и међународним стандардима на нивоу целокупног информационог и безбедносног система. Овде је неопходно напоменути и недовољну информисаност запослених у Управи о улози и значају статистичких извештаја и њихово обучавање да те извештаје користе како би све важне одлуке, укључујући и планирање и расподелу средстава, доносили на основу чињеница.

Приоритетне активности

У циљу унапређења и даље изградње информационог и безбедносног система Управе је неопходно обезбедити следеће:

- Подсистем за управљање људским ресурсима, који би обезбедио евиденцију присуства на раду запослених, обрачун плата, евиденцију радног времена, процену радне успешности и евиденцију радне оспособљености;
- Даље унапређење софтвера добијеног путем ИПА пројекта 2008 „Унапређење транспарентности и ефикасности (јавно тужилаштво и систем извршења)” – у оквиру којег би требало предвидети:
 - имплементацију постојећих функционалности у свим заводима Управе, како би централизовани Информациони систем могао имати релевантне и прецизне податке неопходне за пражњење анализа;
 - дефинисање и развој нових функционалности, у циљу покривања у потребном нивоу свих процеса рада у Управи на тестном окружењу путем пилот пројекта;
 - имплементацију тако развијених нових функционалности у свим заводима;
- *Business Intelligence (BI)* подсистем за прикупљање и обраду оперативних података добијених из свакодневних процеса рада, који треба да садржи напредне анализе и корелације прикупљених података у циљу мерења перформанси свих процеса рада Управе,

упоређивања са дефинисаним критеријумима и генерисања скупа потребних извештаја за свако радно место;

- Подсистем за праћење и евалуацију ризика и карактеристика лица лишених слободе, који треба да поред информација о лицима лишеним слободе и њиховим карактеристикама садржи и програме њиховог оспособљавања, а у циљу смањивања степена поврата;

- Неопходну системску инфраструктуру за обезбеђивање несметаног рада нових подсистема;

- У склопу активности информатизације потребно је предвидети и анализу и редефинисање постојећих процеса рада, односно усклађивање евентуално различитих процеса рада који су специфични за одређене заводе, како би се процес рада прилагодио и успешно могао аутоматизовати путем имплементације јединственог централизованог информационог подсистема;

- Информисање запослених у Управи о улози и значају статистичких извештаја и њихово обучавање да те извештаје користе како би све важне одлуке, укључујући и планирање и расподелу средстава, доносили на основу чињеница;

- Стандардизацију система и уређаја намењених за спровођење безбедности у Управи;

- Израду и реализацију пројекта интегрисаног система безбедности на нивоу Управе;

- Даље унапређење система видео надзора – опремањем свих завода потребним уређајима и системима и умрежавањем у постојећи систем видео надзора;

- Увођење јединственог система везе Управе који је компатибилан са системима везе министарства надлежног за унутрашње послове;

- Умрежавање са информационим системима министарства надлежног за унутрашње послове;

- Увођење јединственог система заштите приватности и интегритета података на нивоу целокупне Управе;

- Увођење јединственог система заштите тајних података, коришћењем уређаја и докумената криптозаштите;

- Организовање специјалистичке обуке руководилаца и припадника службе за обезбеђење за коришћење уређаја и система намењених за спровођење техничких мера безбедности;

- Како се имплементација информационог и безбедносног система финансира делом из буџета, а делом из ИПА и осталих пројеката, у циљу обезбеђивања стандарда квалитета и континуитета развоја информационог система и смањења ризика од неуспеха пројеката због неусклађености и некомпатибилности изабраних решења, потребно је дефинисати:

- циљну архитектуру информационог система,
- начине и принципе комуникације информационих подсистема,
- по којим се релевантним светски признатим методологијама у домену

Enterprise Architecture (ЕА) информациони систем управе планира и развија, како би и сви будући подсистеми који се набављају путем пројеката или развијају морали да испуњавају горе дефинисане захтеве, обезбеђујући на тај начин успешну интеграцију у јединствени информациони систем.

4. Спровођење Стратегије

4.1. Задужења

Веома је важно успоставити механизме којима би се осигурала ефикасна и благовремена реализација Стратегије. Рад на реализацији Стратегије предводиће надзорни одбор за развој система извршења кривичних санкција, који ће се редовно састајати како би се периодично утврдио напредак или заостајање у спровођењу Стратегије.

Надзорни одбор састављен је од 12 чланова надлежних за праћење Стратегијом дефинисаних развојних области, које именује директор Управе.

Надзорни одбор састајаће се два пута годишње, а састанцима ће председавати директор Управе или од њега именовани координатор за спровођење Стратегије.

Два пута годишње, директор Управе или координатор за спровођење Стратегије, подносе писмени извештај министру правде и државне управе о активностима које су спроведене у реализацији Стратегије и другим релевантним питањима.

Влада ће, у року од 90 дана од дана усвајања Стратегије, усвојити акциони план за њено спровођење.

4.2. Кратки преглед активности

У доњој табели приказан је сажети преглед краткорочних, средњорочних и дугорочних реформских приоритета система извршења кривичних санкција.

Краткорочне до краја 2014	Средњорочне 2015-2017	Дугорочне 2018-2020
Усвајање новог Закона о извршењу кривичних санкција, Закона о извршењу ванзаводских санкција и мера и измене других релевантних кривичних закона; израда подзаконских аката.	Примена и прилагођавање новог законског и подзаконског оквира, обука и оспособљавање запослених у Управи, судија и јавних тужилаца за примену нових нормативних решења.	Нормативни оквир и његова примена у пракси извршења кривичних санкција у потпуности усклађени са европским стандардима и праксом.
Пројектно планирање и обезбеђење средстава потребних за реконструкцију и изградњу по утврђеним приоритетима.	Активности на изградњи и реконструкцији објеката.	Обезбеђење довољног броја затворских капацитета и инфраструктуре за смештај лица лишених слободе.
Континуирана обука запослених и судија за извршење у циљу упознавања и примене нових законских решења и европских стандарда из области заштите људских права; информисање лица лишених слободе о заштити њихових права; израђен и усвојен нови нормативни оквир за кривичноправну заштиту малолетника; израђени специјализовани програми и особље обучено за њихово спровођење; унапређење	Делотворна примена домаћих и европских стандарда из области људских права и ефикасна судска и административна заштита права лица лишених слободе; примена нормативног оквира и специјализованих програма; изграђени нови смештајни капацитети у складу са стандардима и потребама; успостављена сарадња између релевантних субјеката; основано и функционално	Услови смештаја, заштита рањивих категорија и остваривање људских права лица лишених слободе у складу са европским стандардима и праксом; координирана активност свих релевантних и лиценцираних субјеката у поступку третмана и постпеналног прихвата малолетника и жена.

Краткорочне до краја 2014	Средњорочне 2015-2017	Дугорочне 2018-2020
специјализованих програма третмана за осуђенице; израђени нови програми обуке и стручног усавршавања за жене у складу са потребама тржишта.	одељење за извршење мере безбедности обавезног чувања и лечења малолетника; успешна примена програма третмана за осуђенице; унапређење производних капацитета завода за жене и примена нових програма обуке и стручног усавршавања осуђеница.	
Усавршавање инструмената за процену ризика, капацитета и потреба осуђених; обука службеника третмана и управника; развој специјализованих програма третмана.	Уједначена пракса у примени општег третмана према осуђенима; увођење специјализованих програма третмана у циљу побољшања адаптивног понашања осуђених током издржавања казне, као и њихове успешне реинтеграције у друштво.	Делотворна примена општих и специјализованих програма поступања у циљу смањења поврата и стварања услова за ефикаснији систем социјалне реинтеграције и прихвата осуђених.
Обезбеђен довољан број медицинског особља у заводима; успостављено редовно снабдевање лековима и медицинским материјалом и опремом, набавка лекова за ХИВ (СИДА), хепатитис Ц и супституциону терапију започете реконструкције здравствених капацитета у заводима.	Реконструисани капацитети за здравствену заштиту и обезбеђен уједначен квалитет стоматолошке заштите у оквиру свих завода; успостављени одрживи програми смањења штете код болести зависности и превенције полно и крвно преносивих болести и туберкулозе.	Унапређена здравствена заштита лица лишених слободе у приоритетним областима и у складу са европским стандардима.
Успостављање законодавног, организационог и институционалног оквира за ефикасно извршење мера безбедности.	Развој концепта извршења мера безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи и обавезног психијатријског лечења на слободи.	Унапређен систем извршења мера безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи и обавезног психијатријског лечења на слободи.
Успостављање законодавног, организационог и институционалног оквира за адекватније упошљавање осуђених полазећи од потреба тржишта рада; постепено ширење програма	Спровођење и унапређење програма стручног оспособљавања и образовања осуђених; реорганизација постојећих економских јединица у складу са реалним потребама и увођење могућности	Стручно оспособљавање и образовање је саставни део програма третмана у свим заводима; самоодржив систем обуке и упошљавања осуђеника који је економски ефикасан и омогућава успешну

Краткорочне до краја 2014	Средњорочне 2015-2017	Дугорочне 2018-2020
стручног оспособљавања у складу са процењеним потребама и могућностима у циљу успешније реинтеграције осуђених; примена позитивне праксе из пројакта „Друга шанса” у организовању образовања у заводима.	различитих форми јавно-приватних и јавно-јавних партнерстава.	реинтеграције након издржане казне уз подршку Пробационе службе.
Анализа постојећег стања и израда студије о изводљивости успостављања правосудне полиције.	Промена нормативног оквира за успостављање правосудне полиције у оквиру министарства надлежног за послове правосуђа.	Успостављена правосудна полиција са обавезама и овлашћењима у обезбеђењу правосудних органа и њихових активности и обезбеђење завода и лица на извршењу кривичних санкција.
Креирање нове организационе структуре повереничке службе; отварање седам нових повереничких канцеларија; унапређење методологије рада и обука повереника.	Даље ширење мреже повереничких канцеларија и кадровско оснаживање; формирање посебног одељења за алтернативне мере и санкције у саставу Управе.	Повереничка служба делотворно спроводи све послове извршења алтернативних мера и санкција и постпеналног третмана на територији целе земље.
Израда новог Правилника о обуци и стручном оспособљавању; израда нових наставних планова и програма и спровођење основне и специјалистичке обуке и стручног усавршавања у складу са потребама служби у Управи и других државних органа, селекција и едукација предавача у Центру за обуку и стручно оспособљавање.	Спровођење обуке према новим наставним плановима и програма основне и специјалистичке обуке; формирање тела за координацију и праћење резултата рада, обуке и стручног усавршавања запослених у циљу кадровског планирања.	Запослени у Управи се континуирано оспособљавају и усавршавају за обављање свих основних и специјалистичких задатака; кадровско планирање у Управи се обавља на основу резултата рада, обуке и стручног усавршавања запослених и препорука координационог тела.
Измена прописа којим ће се унапредити обављање интерног надзора у Управи; израда програма обуке и стручног усавршавања лица овлашћених за надзор; израда упутства и стандарда за поступање; запошљавање одговарајућих стручњака за обављање интерног надзора како би се унапредила	Стална обука и стручно усавршавање лица овлашћених за надзор; примена упутства и стандарда за поступање; трајна и делотворна сарадња са Заштитником грађана и Комисијом за контролу извршења кривичних санкција коју је образовала Народна скупштина.	Развијен систем интерног надзора и контроле у складу са законом, међународним прописима и највишим стандардима струке.

Краткорочне до краја 2014	Средњорочне 2015-2017	Дугорочне 2018-2020
њихова ефикасност.		
Израда пројекта јединственог информационог система на нивоу Управе и израда пројекта интегрисаног безбедносног система у свим заводима.	Фазно увођење информационих и безбедносних система на нивоу целе Управе; обука запослених у циљу адекватне употребе информационих и безбедносних система; управљање информацијама у процесу одлучивања	Успостављен јединствен информациони систем као и интегрисани безбедносни систем; управљање информацијама се користи као основ за доношење стратешких одлука.

5. Завршни део

Ову стратегију објавити у „Службеном гласнику Републике Србије”.

05 Број: 021-10982/2013
У Београду, 18. децембра 2013. године

В Л А Д А

Тачност преписа оверава
ГЕНЕРАЛНИ СЕКРЕТАР

Вељко Одаловић

ПРЕДСЕДНИК

Ивица Дачић, с.р.